

משורר בשטח | כפרה על צ'כוב, צ'כוב יא עיוני, יא עזיזי

בשיר הנושא של ספרה החדש ממשיכה שושנה קרבסי את הקו שקבעה מירי רגב, שרת התרבות והספורט

אילן ברקוביץ' 05.05.2020 09:49

דובדבנים במדבר, מאת שושנה קרבסי, הוצאת צבעונים, 2020, 136 עמודים

יש לפחות שתיים ואולי אפילו שלוש מסגרות הקשר שאפשר לקרוא דרכן את שירתה של שושנה קרבסי (ילידת 1964, נצרת עילית, ירושלים), המציינת בדש הפנימי האחורי של ספר השירים החדש שלה "דובדבנים במדבר" כי היא "בת להורים ממרוקו, רעיה ואם לחמישה ילדים". אחת כזו היא למשל דרך פראזה מהשיר המתריס של עדי קיסר, ממובילות המהפכה המזרחית החדשה בשירה הישראלית, "אני המזרחית", שבו היא לועגת לאלו שקוראים לשים מוסיקה מזרחית בחתונות כי "מְזַרְחֵית עוֹשֶׂה שְׂמֵחַ" ("שחור על גבי שחור", גרילה תרבות, 2014, עמ' 69), והשנייה היא באמצעות פראזה אחרת, הפעם מתוך השיר "חרדי מחמד" מאת עדן אביטבול, על פיה, כלשונה: "הפּוֹלִיטִיקָה שֶׁל הַזְּהוּיּוֹת דּוֹעֵקֶת" ("נועדנו לגדולות אחרות", הוצאת טנג'יר, 2019, עמ' 71). למרות שבין שני הציטוטים הללו מפרידים בסך הכל חמש שנים נראה כי חלפו שנות דור מאז התרחשה המהפכה הספרותית של קיסר וחבריה ועד היום.

בספר המסות החדש של המשורר מתי שמואלוף "ממזרח יתפרץ הר געש" (2020, הוצאת ספרי עיתון 77, עריכה: דנה רייך) מופיעה מסה אוטוביוגרפית קצרה וחריגה שלו, "גרילה תרבות וערס פואטיקה — על הדור השלישי המזרחי", הנחתמת בדברים דמויי-מניפסט שקוראים לעלייתו של "הדור המזרחי הרביעי, שהשמיע, ומשמיע וישמיע את קולו החד והנוקב גם בשנים שיבואו" (עמ' 169). אל תוך שלוש מסגרות ההקשר הללו נכנסת שירתה המזרחית של שושנה קרבסי, תוך כדי אי-התאמות כאלו ואחרות.

ראשית, לכאורה היא הקדימה אפילו את "ערספואטיקה", משום שספר השירים הראשון שלה "גרטה גרבו מקומית" ראה אור ב-2012 (בהוצאת עלה זהב הירושלמית). שנית, השירה שלה דווקא כן דוגלת בגילויי שמחה מזרחיים, כמו למשל בשיר המרהיב "קְצִידַת הָאֲמֵהוֹת" שבספר החדש, שלמרות מסקנותיו מכמירות הלב על יחסי הניצול שספגו האמהות המרוקאיות מהתרבות השוביניסטית שבה חיו מופיעים בו גם טורים אלו מצדם של הילדים: "וְאֶנְחֵנוּ שְׂפּוֹרֵי פוֹלְקֵלוֹר, אֶנְחֵנוּ / נְבֹאָ וְנִגִּיד: 'אֲמָא, מָה הַכְּנֶתְ טְעִים? / כְּמָה יֶפֶה הַקֶּפֶטָן שְׂאֵת לּוֹבֶשֶׁת / וְאֶחְלָה מוֹפְלֶטָה מוֹפְלֶטָה / וְהַקּוּלוּשׁ שֶׁל הַשְּׂמֵאָאֵחַ / וְהָאֲרוּחַ בְּחָגִים / אַח... אֵיזָה יִפִּי שֶׁל מְסַרֶת / אֵיזוֹ צְבֻעוֹנִיּוֹת בְּמִנְהָגִים" (עמ' 31). ושלישית, לא נדמה שהיא תסכים לקביעה שהפוליטיקה של הזהויות דועכת משום שהיא ניצבת בליבת שירתה, גם אם ישנה באוויר תחושה חמוצה של החמצה מבחינת המהפכות הפוליטית של המהלכים הספרותיים.

את ספר השירים השני של קרבסי "נהר ושדים אין בו" (2018, הוצאת ספרי עיתון 77) היא מקדישה להוריה, רחל ושלום אסרף, "אשר שתלו בי מזמורים שכוחים ואני אספתים אל לבי. סליחה גדולה על שאיחרתי לבוא". מה פירוש "איחרתי לבוא"? מתברר שכבר בגיל 16 ראה אור ספר נעוריה "מכתבים לעולם אחר" (הוצאת תגא), ולאחריו חלפו למעלה משלושים שנה עד לפרץ היצירה הנוכחי. מה אירע בין לבין? כאן בהחלט יכולה לשמש אותנו המהפכה המזרחית החדשה בשירה הישראלית ולהסביר את מנוף היצירה.

כפי שכבר רמזתי למעלה, מדובר באופן יצירה שונה מזה של המשוררים המזרחיים הצעירים. אמנם גם כאן התבניות המהודקות נפרמות והצורות השיריות חופשיות יותר, אך כאן יותר מאשר אצלם יש נטייה לעירוב בין מקצבים, צורות ולעיתים אפילו בין סוגות שונות של כתיבה (חלק מהשירים יכולים להיקרא כסיפורים; קרבסי כותבת גם ספרי ילדים). בשיר הארוך — ורבים משירה של קרבסי ארוכים — "סינדרום ירושלים" היא מתארת לקראת סופו כיצד "גם אני פתאום מאימת / מאי-השפיות העירונית / אשר סביבי הולמת / ורואה אף העיר / כדי לשמר על שפיותה / נאחזת באדיקות / באי-הסדר של דיקנותה" (עמ' 72).

הסחרחורת הצורנית לא תמיד שוכנת בהלימה עם התימטיקה השמרנית של השירים עצמם. בהכללה אפשר לומר שאצל קרבסי כל מה שאשכנזי הוא רע וכל מה שמזרחי הוא טוב, וכן שכל מה שאירופי הוא שואה וכל מה שארץ-ישראלי הוא מבורך, בתנאי שהוא יהודי כמובן. ב"עץ דובדבנים במדבר", שיר הנושא של הספר החדש, היא ממשיכה את הקו שקבעה שרת התרבות והספורט מירי רגב שציינה בראיון כי "אני מירי סיבוני רגב מקרית גת, מעולם לא קראתי צ'כוב... ואני לא פחות תרבותית מכל צרכני התרבות המערבית" (ישראל היום, 11.9.2015, מראיינת: נעמה לנסקי). קרבסי מספרת בפתיחת שירה כיצד "אני באתי / משירי הערש העצובים / של סבתא עזיזה... // באתי מספוקיה של ללה סולטנה... (עמ' 10)", ובהמשך היא מחרה-מחזיקה אחרי דברי השרה: "וכשאומרים לי עקשו: 'למדי! יפעתו של צ'כוב' / אני אומרת: צ'כוב זה טוב / צ'כוב זה חשוב / צ'כוב זה דבדבנים... // אבל אני לא יכולה להגיד לצ'כוב / מה שהללות היפות שלי לחשו לי / על סף שנתתי" (עמ' 10-11).

מעבר לכך שנשאלת השאלה מדוע משוררת בת זמננו חושבת שהיא צריכה להגיד לצ'כוב "פפרה על צ'כוב, / צ'כוב יא עיוני, יא עזיזי", כלשונה של קרבסי בהמשך השיר, הרי ברור שהוא כבר לא יענה, ההתרסה המלאכותית הזו יוצרת בסוף השיר מצב שבו היא עורכת השוואה מופרכת לחלוטין בין חייה הקשים של סבתה, שגידלה "שבעה ילדים בלי בעל / ועץ דבדבנים בכפר מדברי / ונגד כל הספויים" (עמ' 11), לבין חייו של צ'כוב הפריבילג, שמת בגיל 44 משחפת ויצר בתקופה שבה מחאות חברתיות כפי שהביע במחזותיו ובסיפוריו לא התקבלו בעין יפה בידי השלטון הרוסי הצארי.

אוהבים/ות ספרים? הצטרפו לקבוצת הפייסבוק של מוסף "ספרים" של "הארץ"

בשיר אחר בספר, "האביב של ויואלדי בוואדי המעין בעין כרם", המרפרר אל יצירתו הגדולה של המלחין האיטלקי הנודע אנטוניו ויואלדי (1678-1741) "ארבע העונות", אפשר אולי אפילו לראות ניצנים של מה שאפשר לכנות פשיזם מזרחי ארץ-ישראלי. לעומת האביב האירופי ה"מסודר", כלשונה של קרבסי, ישנו ה"בליל המשגע של עדן ארץ-ישראל... / מכאן זה לא ויואלדי, זה לא יכול להיות ויואלדי! // מכאן אלו קריאות הצהוללים של ללה עזיזה / והשמחה הגדולה המשלחת מכל השמחות / עת בקעה בצהוליה את השחר / ביום חתנת הבנים והבנות. // לו לו לו לו לו לו לו לו לו לו!" (עמ' 107-106). ולא נאמר אמן, אם יורשה לי, כי אפשר שישכנו יחדיו גם צהלולים וגם ויואלדי.

